

BRIGADA U MOJKOVAČKOJ OPERACIJI I BORBE U MAJU I JUNU 1944.

Krajem marta i početkom aprila 1944. Nemci su ubrzano pojačavali svoje garnizone u dolini Ibra, Zapadne Morave, Sandžaka, Crnoj Gori i istočnoj Hercegovini, i uz istovremeno koncentrisanje kvislinga — četnika i muslimanske milicije, kao i bugarskih jedinica pripremali novu ofanzivu na slobodnu teritoriju Sandžaka koja se prostirala između Tare i Lima. Zbog toga su u to vreme četničke formacije, sa osloncem na Nemce i uz podršku njihove pešadije, artiljerije i motorizovanih delova, postale veoma nasrtljive i drske, vršeći teror nad narodom i ispade u zapadnom delu pljevaljskog sreza, gde su iznenadile i zarobile komandu mesta u Meljaku. Uočivši aktivnost i namere neprijatelja, štab 37. divizije je prebacio, do 9. aprila, 2. i 3. bataljon 3. proleterske brigade iz rejonu Kozice ka Pljevljima i tako ojačao 4. sandžačku brigadu koja je dejstvovala na prostoriји zapadno od Pljevalja. Čim je stigao u rejon sela Vrbice, 2. bataljon je odmah iz pokreta, u toku 9/10. aprila, sa 4. bataljonom 4. sandžačke brigade napao četničko uporište kod sela Ljuća, blizu Pljevalja, koje je branilo oko 700 četnika Pljevaljske i Pribojske četničke brigade. U brzom naletu 2. bataljon je zauzeo Podrogatac i razbio Pribojsku četničku brigadu. Ali su uži rejon Ljuća zadržali u svojim rukama četnici, odbijajući iz jako utvrđenih bunkera i kuća sve juriše jedinica 2. bataljona. Zbog toga, kao i zbog slabog sadejstva 4. bataljon 4. sandžačke brigade, 2. bataljon nije uspeo da zauzme Ljuće, pa se sutradan povukao u Potpeće. U ovim borbama poginulo je oko 60 četnika, među kojima i komandant Pljevaljske četničke brigade Jovan Jelovac. U to vreme je 3. bataljon od 8. do 11. aprila vodio borbu sa Nemcima i četnicima u re-

jonu Odžaka koje je prisilio na povlačenje ka Pljevljima. U ovim borbama je 3. bataljon imao 3 poginula i 3 ranjena, dok su četnici imali znatno veće gubitke.

Jedinice 37. divizije dejstvovale su na velikoj prostori-riji, između srednjeg i donjeg toka Lima, s jedne, i donjeg toka Tare s druge strane, s tim što su glavne snage uvek dejstvovale na prostori-riji pljevaljskog i bjelopoljskog sreza. Pošto je front ove divizije bio nesrazmeran u odnosu na raspoložive snage, što je, pored ostalog, otežavalo i komandovanje, štab divizije je organizovao komandovanje po sledećem: na prostori-riji Berane — Bijelo Polje — Mioče — Kičava — Grab imala je da dejstvuje 8. crnogorska brigada, ojačana Bjelopoljskim odredom i jednom italijanskom brigadom, s tim što se taj odsek deli na dva pododseka: beranski (poseda 8. crnogorska brigada sa svoja nepuna tri bataljona i jedna italijanska brigada — bez jednog bataljona), pod komandom komandanta 8. brigade, sa zadatkom da na liniji Berane — Babino — Goražde — Štitari zatvori pravac od Rožaja i Bihora, i drugi bjelopoljski pododsek, pod komandom načelnika štaba 8. crnogorske brigade (dva bataljona — bez jedne čete — 8. brigade, Bjelopoljski odred i jedan bataljon alpinaca) na prostori-riji Bijelo Polje — Mioče — Kičava — Grab, zatvara pravce od Sjenice i Komarana. Na široj prostori-riji Prijepolje — Pljevlja predviđeno je da operišu 3. proleterska i 4. sandžačka brigada, pod neposrednom komandom štaba 37. divizije. Za rušenje komunikacije Brodarevo—Bijelo Polje, komandantu Bjelopoljskog sektora stavljen je na raspolaganje jedan vod italijanskih pionira.²⁴³ Stab 37. divizije se nalazio u Sahovićima.

Treća proleterska brigada, tada jačine oko 600 ljudi, kontrolisala je sve pravce koji od linije Brodarevo — Prijepolje — Pljevlja izvode na slobodnu teritoriju. Levo od nje sve do Cehotine, položaje je držala 4. sandžačka brigada, sa svojih 350 boraca.

Znatno nadmoćnije udružene nemačke i četničke snage i muslimanska milicija (ukupno oko 6.000 ljudi), po završenoj koncentraciji u rejonu Pljevalja, Prijepolja. Brodareva i Rožaja, preduzele su 11. aprila rano izjutra

²⁴³ Zbornik L16, dok. 145.

koncentričan napad na slobodnu teritoriju Sandžaka. Cilj im je bio da ovladaju slobodnom teritorijom Sandžaka i prodru preko Tare, na slobodnu teritoriju Crne Gore, gde bi se spojile sa snagama koje će napadati od Podgorice. Na taj način razdvojili bi snage 2. udarnog korpusa, nabacili ih na masive Sinjajevine i Durmitora i prinudili ih da napuste Sandžak i Crnu Goru.²⁴⁴ Glavne snage neprijatelja (na glavnim pravcima motorizovane), uz podršku artiljerije, tenkova i avijacije, nastupale su od Prijepolja i Brodareva prema Bijelom Polju, Lekovini, Šahovićima i Mojkovcu, a pomoćne od Pljevalja u pravcu Kosanice, Đurđevića Tare i Zabljaka.

O nameravanoj neprijateljskoj ofanzivi, naši štabovi nisu bili obavješteni. U štab 37. divizije stigao je podatak da »Nemci napuštaju Pljevlja«, da je od Pljevalja u pravcu Prijepolja prošlo 50 kamiona sa Nalcima. Međutim, ova neprijateljska kolona je, što se docnije ustanovilo, krenula kroz limsku dolinu da ojača snage koje nastupaju pravcem Brodarevo — Bijelo Polje. Iako su se na ovoj prostoriji i dotada vrlo često vodile oštre borbe, ipak je palo u oči da je 11. aprila pojačana aktivnost na svim pravcima, a posebno da je masovnija podrška artiljerije i avijacije. I zbilja, ubrzo se pokazalo da je neprijatelj preduzeo, 11. aprila, ofanzivu na svim pravcima, pod jedinstvenom nemačkom komandom. U to vreme snage 37. divizije (3. proleterska sandžačka, 4. sandžačka i 8. crnogorska brigada), Pljevaljski i Bjelopoljski NOP odred držale su, kao što je rečeno, položaje na liniji Berane — Bijelo Polje — Kamena gora — Maoče — Podpeći — Hoćevina — Čelebići i branile slobodnu teritoriju Sandžaka i istočnog dela Crne Gore. Razvučene na ovako širokom frontu, one su bile prinuđene da se pred mnogobrojnim i tehnički znatno nadmoćnijim neprijateljem povlače pod borbotom ka reci Tari.

Treća proleterska brigada držala je položaje takođe na širokom frontu, na liniji Mioče — Lisa — Kamena gora — Kozica — Zekavice — Potpeće, odnosno od Lima do komunikacije Pljevlja — Zabljak. Neprijatelj je tog

²⁴⁴ »Oslobodilački rat« knj. II, str. 217—218; B. Gledović n. č. 10—104; Zbornik III/7, dok. 163, 164, 195, 199.

dana (11. aprila) nastupao sa odseka Jabuka — Mijajlo-
vica, i to jednom kolonom preko Kamene Gore a drugom
preko Obarđa ka jugu, prema položajima 4. i dve čete
1. bataljona 3. brigade. Dok je 4. bataljon tukao i odba-
cio Mileševsku četničku brigadu kod Kamene Gore, Novo-
varoška četnička brigada je uspela da potisne pomenute
dve čete 1. bataljona ka rejonu Gornje Vrulje, gde su oko
18 časova zauzele nov položaj. Istog dana u 6 časova izju-
tra, neprijatelj (oko 300 četnika sa manjom grupom Ne-
maca, ojačanih sa nekoliko mitraljeza, jednim topom i
jednim bacačem) počeo je i od Pljevalja nastupanje ka
položajima 3. i 2. bataljona na liniji Korijen — Podpeč.
U početku je uspeo da potisne jednu četu 3. bataljona, ali
je uskoro protivnapadom odbačen ka Ilinom brdu. Tako
su se oko 16 časova naše jedinice na tom odseku održale
na prvobitnim položajima.

I stanje kod 4. sandžačke brigade nije bilo nepovolj-
no. Naime, ona je tog dana uspela da se održi na položa-
jima Vlahovići — Gornje Selo — Dragaši — Kakmuži —
Hoćevina, u borbi sa neprijateljem jačine oko 1200 voj-
nika, najvećim delom četnika. Pred noć brigada je odstu-
pila na položaje Vlahovići — Mandovac. Međutim, situa-
cija se vrlo nepovoljno razvijala na bjelopoljskom sektoru.
Tu je neprijatelj 11. aprila zauzeo položaje Lisa —
Kičava — Grab i daljim pritiskom s fronta i boka zapretio
da okruži 1. i 4. bataljon 8. brigade. Idućeg dana on je
nastavio uspešno nastupanje i jednim krakom preko Lise,
Grančareva, Selakovića i Gradine oko 15 časova stigao u
rejon Oklada, dok je drugim krakom obavio naše snage
sa položaja Dobrinje — Milovo koje su se zatim našle u
vrlo teškoj situaciji u rejonu Modrog dola. Neprijatelj je
13. aprila zauzeo i Bijelo Polje.

Zbog sve većeg pritiska i prodora neprijatelja na bje-
lopoljskom pravcu bilo je naređeno da se još u toku noći
11/12. aprila hitno upute usiljenim maršem 2. i 3. bata-
ljon 3. brigade od Potpeča i Zekavice na položaje kod Le-
kovine i Šahovića. Nastala je takva situacija da je bilo
potrebno pregrupisanje snaga i skraćivanje preterano
širokog fronta. Naime, 37. divizija nije raspolagala slo-
bodnim rezervama za intervencije na najugroženijim
pravcima, a izvlačenje snaga s fronta bilo je utoliko teže

što su 3. i 4. brigada bile uvučene u borbe na čitavom svom odseku. Zato je, radi skraćivanja fronta, naređeno da prvo, 4. brigada posedne nove položaje na liniji Mejdanica — Vodno — Borovo — Pandurica. Time je ova brigada trebalo da primi na sebe i deo dotadanjeg fronta 3. brigade u zoni komunikacije Pljevlja — Šahovići. To je izazvalo izvesno rokiranje 4. brigade udesno, tako da je između njenog levog krila i Tare ostalo dosta nepokrivenog i nekontrolisanog prostora, što je neprijatelj mogao da iskoristi.

Pošto je glavnina 3. brigade bila usmerena ka rejonu Sahovića, u toku 13. aprila prebačena su dva bataljona 4. brigade na prostoriju Graba, iznad Lekovine, da sa 1. bataljonom 3. brigade aktivnim dejstvom obezbeđuju levi bok 3. brigade koja je imala da dejstvuje između Sahovića i Bijelog Polja. Ova tri bataljona su, istog dana oko 16 časova, preduzela napad na položaje neprijatelja Kozice — Vrulja i odbacila oko 500 četnika ka Vukovom brdu i Matarugama. Pri tome su četnici imali preko 40 izbačenih iz stroja, od kojih 25 poginulih. Tako je bar na jednom pravcu postignuto izvesno rasterećenje. Međutim, kriza na bjelopoljskom sektoru povećavala se. Zbog toga je, pored mera preduzetih na teritoriji Sandžaka, sa odseka Berana upućen jedan bataljon 8. crnogorske brigade ka bjelopoljskom odseku koji je 12. aprila stigao u Stitare.

Intervencija 3. brigade u rejonu Sahovića nije uspešla. Trebalo je napasti bok i pozadinu neprijatelja koji je nastupao od Bijelog Polja ka Mojkovcu i prisiliti ga da odustane od napada, a zatim prema situaciji preduzeti dalje akcije. Komandant bjelopoljskog sektora je znao za dolazak još jednog bataljona 8. brigade sa sektora Berana, kao i za nameravanu akciju dva bataljona 3. brigade u rejonu Sahovića. Traženo je da, u vezi sa predviđenim merama, preduzme aktivna dejstva na svom sektoru. Prema tome, u toku 13. aprila, situacija je bila sledeća: neprijatelj u ofanzivi na svim pravcima; naše snage na bjelopoljskom sektoru se izvlače iz poluokruženja; 3. brigada delom snaga zatvara pravce od Kamene gore i Komarana, a sa dva bataljona hita ka rejonu Sahovića da interveniše na bjelopoljskom sektoru; 4. sandžačka zatvara

pravce koji od Pljevalja vode ka Sahovićima i Stožeru i, najzad, sa beranskog sektora pristižu pojačanja.

Procenivši situaciju koja je nastala zbog neprijateljevog prodora ka Mojkovcu, štab 2. korpusa je odlučio: »Prvo razbiti ofanzivu u Sandžaku sa 37. divizijom i dijelovima 3. divizije, a onda uputiti dve brigade na sektor Prijepolje — Rudo u cilju olakšanja 2. i 5. diviziji i stvaranja sigurnije baze u Sandžaku ..,«²⁴⁵ Vrhovni štab je odobrio ovaj plan i sa svoje strane preduzeo odgovarajuće mere.

Međutim, neprijatelj nije ispuštao inicijativu i koristeći se brojnim i tehničkim preimućtvom, produžio je nastupanje na svim pravcima. Situacija se sve više pogoršavala. Na bjelopoljskom sektoru, 1. i 4. bataljon 8. brigade bili su opkoljeni na položajima kod Modrog dola, vodeći borbu za proboj iz obruča. Za to vreme su 3. i 4. bataljon 3. brigade pristigli Plavčem brdu koje su poseli delovi Beranske četničke brigade. U borbi koja je počela 13. aprila u 10 časova, 4. bataljon je imao da likvidira neprijatelja na ovom položaju, dok je 3. bataljon trebalo da protera neprijateljske snage sa leve obale Ljuboviđe, zapadno od Plavčeg brda. Međutim, neprijatelj je otvorio vatru na levi bok bataljona, tako da je samo jedna četa produžila ka kosi iznad r. Ljuboviđe, odakle je proterala neprijatelja prema Plavčem brdu. Ostatak 3. bataljona usmerio se prema onom delu neprijatelja koji je otvorio vatru. Na žalost, 4. bataljon je zakasnio te je neprijatelj imao vremena da privuče pojačanja i primora ova dva bataljona na povlačenje. U ovoj borbi neprijatelj je imao 24 mrtva i ranjena, a naši 7 mrtvih i 4 ranjena borca.

Sutradan je neprijatelj zauzeo Mojkovač, gde su vodili teške borbe 1. i 4. bataljon 8. crnogorske brigade. U isto vreme je 4. sandžačka odbijala snažne napade neprijatelja na liniji Bogdanovica — Vodno — Borovo — Pandurica. U takvoj situaciji su 3. proleterska i 4. sandžačka bile poluokružene, pa su se, prema naređenju štaba 37. divizije od 14. aprila, povukle pod borbom (15. aprila) kod Davoljih lazi i Dobrilovine, na levu obalu Tare.

¹⁴⁵ Zbornik III/7, dok. 163/1.

U to vreme radio-veza između štaba 3. brigade i štaba divizije nije funkcionisala, te komandant divizije koji se nalazio kod štaba 3. brigade, nije mogao održavati redovnu vezu sa svojim štabom koji je tada bio kod Mojkovca. Ova okolnost je znatno otežala ionako dosta nepovoljnu situaciju.

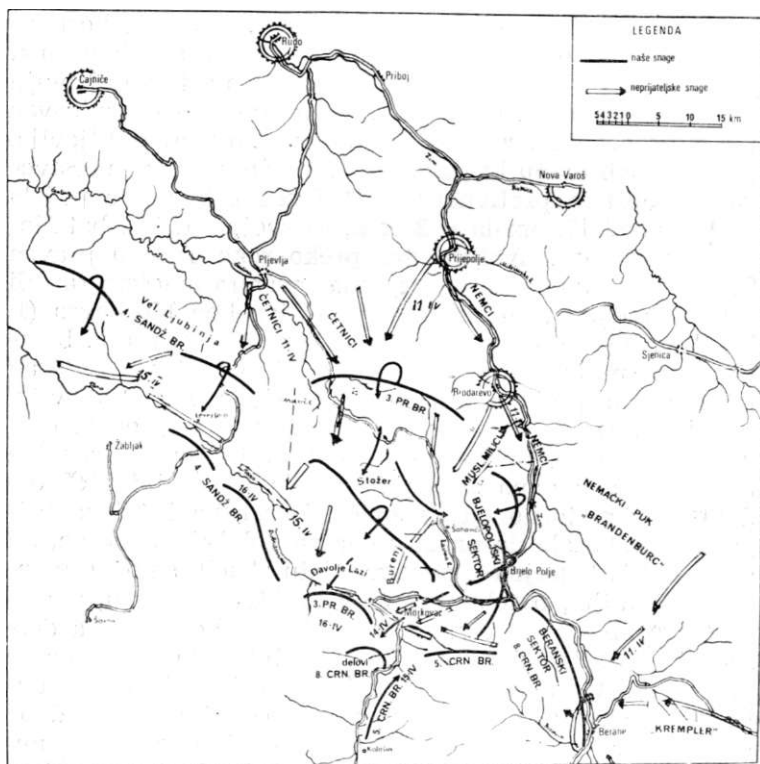
Štab 37. divizije izdao je, 14. aprila u 11.45 časova naređenje 1. i 4. bataljonu 8. brigade da se povuku, i to 1. bataljon preko mosta u Mojkovcu, a 4. da se sa divizijskom bolnicom prebaci na levu obalu Tare, na odseku Dobrilovina — Bistrica. Naime, komandant 37. divizije je pretpostavljao da će biti organizovana odbrana u rejonu Mojkovca, pa je nastojao da snage 3. proleterske i 4. sandžačke brigade što duže borbom zadrže neprijatelja na desnoj obali Tare. Namera je bila da se olakša i rastereti situacija na mojковаčkom odseku. Međutim, zbog nepovoljnog razvoja događaja kod Mojkovca i na pravcu Pljevlja — Stožer, od toga se odustalo.

Na levoj obali Tare, kod Mojkovca, organizovana je odbrana sa glavninom 8. i jednim bataljonom 9. crnogorske brigade, a 15 aprila su stigla i dva bataljona 5. crnogorske na mojковаčki front. Time su stvoreni uslovi da se preduzmu i ofanzivna dejstva na mojковаčkom odseku.

Neprijatelj je, 15. aprila, preduzeo nastupanje jakim snagama pravcem Pandurica — Stožer — Prisoje — Snježnica prema krajnjem levom krilu 4. sandžačke i time ugrozio pozadinu čitavog borbenog poretka 3. i 4. brigade, pa je i to doprinelo da se ove brigade prebace, po naređenju, tog dana na levu obalu Tare. Obe brigade su se prebacile organizovano s tim što su delovi 4. sandžačke odmah upućeni na odsek kod Đurđevića Tare.

Ovo je bio najteži i najsloženiji period mojковаčke operacije u kojem je glavnina 37. divizije, a naročito 3. proleterska brigada, odigrala značajnu ulogu. I pored energičnog i jakog pritiska brojno i tehnički nadmoćnijeg neprijatelja, manevri i pokreti jedinica vršeni su i na najugroženijim pravcima organizovano. Naime, pet punih dana (od 11. do 15. aprila zaključno) jedinice 37. divizije vodile su, sa svojih 1200 boraca, borbu protiv daleko mnogobrojnijeg udruženog neprijatelja (nemačkih i četničkih snaga i muslimanske milicije — ukupno oko 10.000 ljudi)

podržanog jakim artiljerijom, tenkovima i avijacijom. Time je stvoreno vreme potrebno za dovođenje pojačanja na mojковаčki sektor i za organizovanje ofanzivnih dejstava. Naime, posle kratkog predaha, 37. divizija je sa 5. crnogorskom proleterskom brigadom, po naređenju štaba 2. korpusa, u toku noći 16/17. aprila preduzela protivnapad na neprijateljske snage u Sandžaku.

Borbe kod Mojkovca od 11. do 16. aprila 1944. Povlačenje na levu obalu Tare

Zapovešću štaba 2. udarnog korpusa od 16. aprila predviđeno je da se protivnapad preduzme: jednom kolonom sastava dva bataljona 5. i jedan bataljon 8. crno-

gorske brigade, pod komandom komandanta 5. crnogorske brigade Vujadina Popovića, pravcem Bjelojevići — Brskovo — Medeno guvno — Razvršje — Pale — Jabučno, a drugom, od dva bataljona 8, jednog bataljona 5. i jednog bataljona 9. crnogorske brigade, pod komandom komandanta 8. crnogorske brigade Blaža Markovića, pravcem Mojkovac — Lepenac — Cer — Obod — Potrk.

S obzirom na to što su 3. proleterska i 4. sandžačka brigada tek bile završile napore borbe, štab 2. korpusa je naredio da ove dve brigade u početku sadejstvuju u protivnapadu, »prema mogućnosti«, nastojeći da dejstvuju. Međutim, štab 37. divizije je blagovremeno organizovao jedna pravcem Burenj — Cer, a druga u pravcu Pljevlja. dejstvo ovih dveju brigada koje su vrlo efikasno učestvovala u opštem protivnapadu.²⁴⁶ Treća brigada je počela protivnapad 17. aprila u 2 časa, sa svojim 1. i 3. bataljonom iz rejonu Đavoljih lazi, preko reke Tare u pravcu Sahovića. Bataljoni su istog dana snažnim naletom razbili četnike na prostoru Prošćenje — Sige kod Mojkovca (1. bataljon je dejstvovao sa južne strane Krstača, a 3. bataljon severno od Graca). Neprijatelj je vrlo brzo proteran i brigada je preko Burenja i Cera izbila kod Sahovića. Sutradan, 18. aprila rano izjutra brigada je prodrla preko komunikacije Šahovići — Bijelo Polje i nastavila oštru borbu čitavog dana sa četnicima na Gradini i Mokrom dolu, severoistočno od Sahovića. Beranska četnička brigada je pokušala da pruži otpor na položaju Gradina, ali su je 2. i 3. bataljon u prvom naletu zbacili sa ovog položaja. Međutim, u toku gonjenja ka Modrom dolu, neprijatelj je ubacio nove snage od Jabučne kose prema desnom boku brigade, tako da je ona bila prinuđena da se povuče na Gradinu. Svi pokušaji neprijatelja da se dokopa Gradine ostali su bezuspešni. U toku prvog dana protivnapada situacija se razvijala povoljno na svim pravcima, tako da su jedinice izbile na liniju Rakita — Majstorovina — Dijo — Slijepač most — Tustovo — Lijeska. Štab 37. divizije izdao je, 18. aprila pre podne, zapovest za dalje nastupanje svih jedinica na mojковаčkom frontu. Tako je kolona pod komandom Vujadina Popovića trebalo

da produži nastupanje pravcem Lepenac — Zari — Bojište — Boroševine — Cerovo — Rakonie — Bijelo Polje; a kolona pod komandom Blaža Markovića pravcem Oklade — Banja Selo — Bijelo Polje. Isto tako, naša 3. proleterska brigada imala je da produži nastupanje pravcem Plavče brdo — Lisa planina i dalje prema dolini Lima, a 4. sandžačka pravcem Stožer — Blaškovo — Kovren — Grab.²⁴⁷

Međutim, 18. aprila oko podne situacija se naglo pogoršala.²⁴⁸ Pošto je dobio nova pojačanja, neprijatelj je (sada jačine oko 8000 vojnika) odmah prešao u opšti protivnapad i potisnuo desno krilo kolone Vujadina Popovića i levo krilo 4. sandžačke brigade i povratio Sahoviće. Na to je štab 37. divizije 18. aprila u 17.15 časova izdao novo naređenje za dalja dejstva na čitavom mojkovačkom frontu.²⁴⁹ Prema tom naređenju, kolona Vujadina Popovića trebalo je da nastupa pravcem Lisičina — Majstorovine i pravcem Slijepač most — Bojište, a kolona Blaža Markovića pravcem Pali — (Tustovo) — Jabučna kosa — Kulina. Za 3. proletersku brigadu predviđeno je da sa tri bataljona nastupa pravcem Lijeska — Sljemeni — Vitljanovo brdo — Crvena Lokva u bok neprijatelja pred frontom 4. sandžačke brigade, na pravcu Meki do i Crvena Lokva. Jedan bataljon 3. brigade treba da ostane u regionu Sahovića. Četvrtoj sandžačkoj je naređeno da po svaku cenu održi položaje Pavlovo brdo — Burenjski dol i da, čim se ispolji dejstvo 3. brigade, pređe u nastupanje.

Međutim, ishod borbe kolone Vujadina Popovića koja je više puta jurišala bio je neizvestan, a i situacija na krajnjem levom krilu 4. sandžačke brigade nije bila povoljna, pa je doneta odluka da se u toku noći 19/20. avgusta jedinice 37. divizije i 5. crnogorska brigada povuku na levu obalu Tare i na severozapadne padine Bjelasice.²⁵⁰

Treća proleterska brigada je rasporedila svoja tri bataljona na prostori Gornja i Donja Polja do Dobrilovine, a jedan u Bistrici, sa zadatkom da odsudnom odbranom od Podbišća do Đavoljih lazi spreči po svaku cenu

²⁴⁷ Zbornik 1/16, dok. 153.

²⁴⁸ A VII, k. 1253, reg. br. 28/1.

²⁴⁹ Isto.

²⁵⁰ Zbornik 1/16, dok. 154.

prodor neprijatelja preko Tare, a naročito na pravcu Mojkovac — Kolašin, na kome su preko mosta kod Mojkovca napadale najjače snage neprijatelja.²⁵¹ U vezi s tim brigada je na Borovnjačkom kršu izradila na više mesta zaklone za mitraljeze i puškomitraljeze, a kod samog mosta koje je branio 2. bataljon 3. brigade, u najbližu kuću na levoj obali Tare postavljena je posada sa jednim puškomitraljezom i jednim lakim bacačem. Na sam most postavljene su prepreke od bodljikave žice. U slučaju da neprijatelj ipak uspe da pređe preko mosta, brigada je bila dužna da ga odlučnim protivnapadom odbaci na desnu obalu Tare. Osmo brigada bila je sa tri bataljona na prostori Podbišće — Mali Prepran — Donja Štitarica, a jednim bataljonom u selu Sjerogošte, a 4. sandžačka je branila prelaze na Tari od Dobrilovine do Lever Tare, sa jačim grupisanjem na levom krilu, s tim da jedan bataljon prebaci od Lever Tare u pravcu Kosanice.

U to vreme su se na slobodnu teritoriju Crne Gore povukli partijski komiteti, organi narodne vlasti i jedan broj partizanskih porodica iz Sandžaka. Narod koji je ostao na ponovo okupiranoj teritoriji Sandžaka podnosio je velike žrtve i stradanja. Nemci su sa četnicima i muslimanskom milicijom vršili velike, često svirepe represalije nad stanovništvom koje je bilo prinuđeno da se u velikom broju, po dubokom snegu, mećavi i kiši, sklanja u šume i planine, gde je sa nestrpljenjem očekivalo protivofanzivu NOVJ iz Crne Gore i ponovo oslobađanje izgubljene teritorije Sandžaka. Uz to, Nemci su sa četnicima i muslimanskom milicijom u Pljevljima, Prijepolju, Novoj Varoši, Priboju i drugim mestima Sandžaka hapšili, streljali i deportovali u koncentracione logore istaknute pristalice, saradnike i simpatizere NOB-e. Sve je to uticalo na moral i rešenost svakog borca i rukovodioca 3. brigade da, bez obzira na žrtve i napore, spreči neprijatelju prodor preko Tare, da slomi njegovu ofanzivu i što pre krene u napad na neprijatelja u Sandžaku.

Neprijatelj je pokušao da pređe Taru preko mosta kod Mojkovca koji je neposredno branila jedna četa 2. bataljona 3. brigade, naoružana jednim teškim mitralje-

²⁵¹ Isto.

zom, sa četiri puškomitraljeza i jednim teškim bacačem. Prethodno je izvršio jaku vatrenu pripremu koja je počela 21. aprila u 16 časova. Tako je sa Uloševine tuklo položaj kod mosta pet teških bacača; od Lepenice su deystvovalе dve haubice, a sa položaja severno od Mojkovca tukla su dva brdska i jedan protivkolski top. Glavna vatra bila je usmerena na položaj na Borovnjačkom kršu. Istovremeno je neprijatelj deystvovalо i vrlo snažnom vatrom iz pešadijskih oružja, naročito u toku noći 21/22. aprila kada je na položaje na Borovnjačkom kršu povremeno otvarao vrlo jaku vatru iz svih vatrenih sredstava. U 8 časova 22. aprila, posle kratke ali snažne vatrene pripreme, krenulo je preko 300 četnika Pavia Đurišića u napad na most. Napred je išla grupa od pedesetak četnika sa sekirama za sečenje žičanih prepreka. Pokušali su da uz vatrenu podršku osvoje most jurišem. Međutim, i pored velikih gubitaka, kiše koja je neprestano* padala, otvorenih rovova punih vode i uraganske artiljerijske vatre, svi borci su i danju i noću čvrsto branili svoje položaje i odbijali sve juriše četnika. Tako je i ovaj juriš na most dočekan jakom vatrom i neprijatelj se uz velike gubitke dao u panično povlačenje. Borci i rukovodioci 2. bataljona su odsudnom, samopregornom odbranom, po cenu velikih gubitaka (11 poginulih i ranjenih) sprečili prodor najopasnije neprijateljske grupacije od Mojkovca u pravcu Podbišća i Kolašina. Na taj način su jedinice 3. proleterske brigade, kao i ostale snage 37. i 3. divizije, od 19. do 23. aprila slomile ofanzivnu moć neprijatelja i stvorile potrebne uslove za protivudar 2. udarnog korpusa na Sandžak.

Za to vreme je štab 2. korpusa relativno brzo pregrupisao snage i 37. divizijom i 5. crnogorskom proleterskom brigadom, kao i sa dva bataljona 7. crnogorske brigade preduzeo u toku noći 23/24. aprila opšti protivudar na neprijateljeve snage u Sandžaku. Prema zapovesti štaba 2. udarnog korpusa od 23. aprila u 17 časova, protivnapad na mojkovačkom frontu predviđen je u dve kolone: desna ukupno šest bataljona (5. crnogorska brigada i dva bataljona 7. crnogorske brigade), pod komandom komandanta 3. divizije, nastupa opštim pravcem s. Pržišta — Razvršje — Slijepač most — Jabučna — Bijelo Polje, sa

nom iz rejonu Borovnjačkog krša u pravcu Mojkovca, Uloševine, Burenja i Cera, a 4. bataljonom od Đavoljih lazi u pravcu Pavlovog brda i Burenja.²⁵³ Na pravcu nastupanja glavnih snaga 1. 2. i 3. bataljona 3. proleterske brigade, neprijatelj je na položajima Mojkovač •— Uloševina — Krstac imao oko 1000 vojnika, dok su pomenuta tri bataljona brojala ukupno oko 400 boraca i, pored pušaka raspolagala sa dva teška bacača, 6 teških mitraljeza i 20 puškomitraljeza. Prvi sudar bio je na desnoj obali Tare, kada je 2. bataljon u brzom naletu prešao preko mosta, odbacio neprijatelja prema Mojkovcu i uspostavio mostobran za prelazak 1. i 3. bataljona i ostalih jedinica brigade. Odmah posle toga prebacili su se preko mosta 1. i 3. bataljon i napali četnike na Uloševini i Krstaču.

Treći bataljon je učestvovao sa 8. crnogorskom brigadom u oštrim borbama na Uloševini i Bojnoj njivi, gde je slomljen otpor četničkih i nedićevskih snaga. Za to vreme su 1. i 2. bataljon obilaznim manevrom između Uloševine i Slatine ovladali Komom, Bumbulovim brdom i Sigom i još za vreme mraka izbili na Burenj. Ovim prodorom i dejstvima sa Burenja u pravcu Lepenca i Cera, 1. i 2. bataljon su ugrozili desni bok i pozadinu neprijateljskih snaga na Uloševini, Bojnoj njivi i Razvršnju, gde su jedinice 8. i 5. crnogorske i 3. bataljon 3. brigade, posle uporne borbe, razbile neprijateljske snage i odbacile ih preko Lepešnice i Ravne Rijeke ka Šahovićima i Bijelom Polju. U toj borbi za ove prve položaje, 3. bataljon je imao 7 izbačenih iz stroja, među kojima i komandira čete Branka Dučića koji je hrabro poginuo na Bojnoj njivi, dok je neprijatelj samo na pravcu nastupanja 3. proleterske brigade ostavio 50 poginulih i zarobljenih četnika. Za to vreme se 4. bataljon 3. brigade noću 23/24. aprila prebacio preko Tare kod Đavoljih lazi i preko Pošćenja izbio na Pavlovo brdo i Burenj, gde se spojio sa glavninom brigade. Jednovremeno je 4. sandžačka brigada, nastupajući od Đurđevića Tare i Prenčana, izbila na liniju Krupice — Kostanica — Glibači.

U toku noći 23/24. i sutradan 24. aprila, jedinice 37. divizije, 5. crnogorske brigade i dva bataljona 7. crnogor-

²⁵³ Isto, 159, 165.

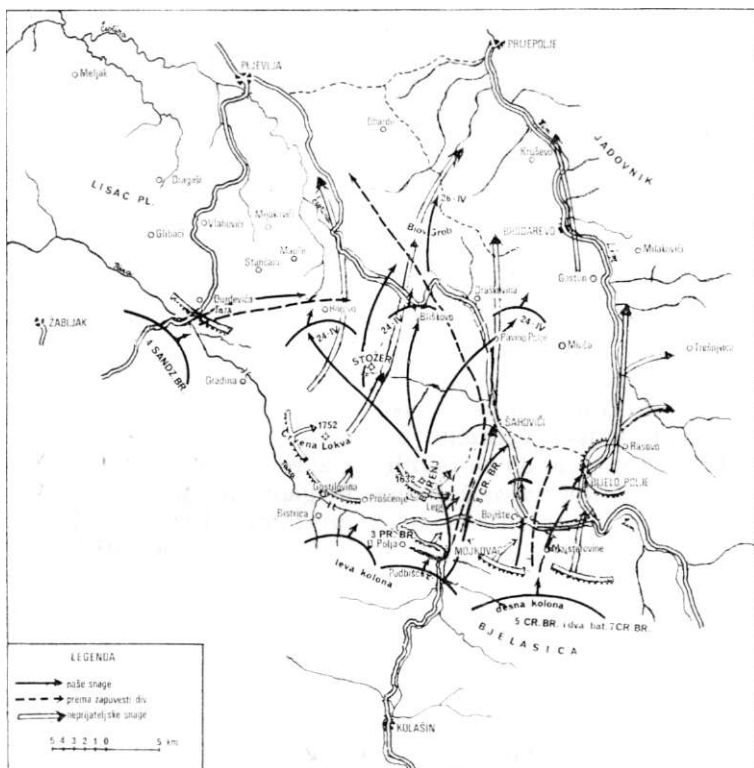
ske brigade (iz 3. divizije) uspele su da na mojškovačkom sektoru i na desnoj obali Tare razbiju i teško poraze četničke i nedićevske snage i manje nemačke jedinice i da ih odbace prema Bijelom Polju, Kovrenu i Pljevljima. U toku 24. aprila, naše snage su napredovale na svim pravcima i izbile na liniju Oštrelj — Slijepač most — Jabučna — Ujniće — Lisa — Bliškovi — Stožer. Neprijatelj je odstupao vrlo užurbano, a na nekim pravcima se dao i u panično bekstvo.

U narednim borbama, 3. proleterska brigada je orijentisana prema Pljevljima i Prijepolju. Ona je već u toku noći 25/26. aprila prodrla u rejon Kovrena gde je razbila jednu nemačko-četničku kolonu, izbacivši iz stroja 30 Nemaca (od kojih 10 mrtvih i 2 zarobljena). U isto vreme je njen 2. bataljon, 26. aprila oko 15 časova, naišao na jednu neprijateljsku kolonu, jačine oko 150 Nemaca i milicionara koju je, posle oštre borbe na Grapskom brdu i Biohovcu razbio i odbacio prema Komaranu. Neprijatelj je imao 37 izbačenih iz stroja, među kojima je poginuo i zloglasni organizator i komandant muslimanske komaranske milicije Husein Rovčanin. Ali je i 2. bataljon vrlo skupo platio tu pobjedu jer je, pored tri ranjena borca, imao dva poginula hrabra rukovodioca, komandanta bataljona Sava Cvijovića i zamenika komandira čete Dušana Jelovca.

Pošto se neprijatelj zadržao na položajima u rejonu Bijovog groba i Bijelim trlima, upućen je 1. bataljon 3. brigade da ga 28. aprila napadne i odbaci. Tog dana bila je slaba vidljivost (kišovito sa gustom maglom), pa je bataljon uspeo da iznenadi neprijatelja (oko 300 Nemaca i milicionara) i odbaci sa položaja u pravcu Komarana. U tim borbama neprijatelj je imao 32 izbačena iz stroja, od kojih 15 mrtvih i 7 zarobljenih. Jedinice 37. i 3. divizije ponovo su 28/29. aprila oslobodile Bijelo Polje i produžile nastupanje ka Brođarevu, Prijepolju i Pljevljima.

Do kraja aprila 1944. godine, snage 37. i 3. divizije su slomile ofanzivu neprijatelja i povratile slobodnu teritoriju Sandžaka. Veliku ulogu u svim borbama u aprilu odigrala je 3. proleterska brigada.²⁵⁴

²⁵⁴ Isto.

Opšti protivnapad naših snaga kod Mojkovca od 23. do 26. aprila 1944. godine

Borbe brigade u maju i junu 1944.

Odmah posle završetka mojkovačke operacije bilo je potrebno izvršiti snažan pritisak ka Pljevljima i sabiti neprijatelja u najuži rejon grada, uz istovremena dejstva u dolini Lima, kako bi se neprijatelj na odseku Bijelo Polje, Brodarevo, Zupa prebacio na desnu obalu reke. Već 1 maja, 2. bataljon 3. brigade, (oko 120 boraca, sa 1 teškom »bredom« i 8 puškomitraljeza) izvršio je brz i energičan protivnapad na Pljevaljsku četničku brigadu (oko 600 četnika sa 3 teška mitraljeza i 10 puškomitraljeza) na

položajima Kozica — Vukovo brdo. Ovaj bataljon je većim manevrom uspeo da počesno tuče neprijateljske snage i da ih protera ka Matarugama. Pri tome je 2. bataljon imao 5 izbačenih iz stroja, od kojih 3 poginula (među njima i komandir 2. čete Periša Terzić), dok je neprijatelj imao 20 mrtvih i ranjenih. Ka rejonu Vukova brda neprijatelj je dovukao nova pojačanja — Mileševsku četničku brigadu i jedan bataljon Pljevaljske četničke brigade, ukupno oko 600 ljudi sa 10 automatskih oruđa, koje je podržavala i nemačka artiljerija sa Mijajlovice. Međutim, u snažnom napadu pred zoru 2. maja, 1, 3. i 4. bataljon S. proleterske brigade (oko 380 boraca naoružanih i sa 4 teška mitraljeza i 25 puškomitraljeza) iznenadili su na Vukovom brdu i u oštroj borbi razbili Mileševsku i glavninu Pljevaljske četničke brigade, nanevši im velike gubitke: 62 mrtva, 30 ranjenih i 4 zarobljena. Ranjen je komandant Mileševske četničke brigade, a njegov zamenik je poginuo. Zaplenjena su 2 puškomitraljeza i nekoliko pušaka, pištolja i konja. Zahvaljujući snalažljivosti boraca i umešnom komandovanju starešina, naši bataljoni su imali samo 1 poginulog i 2 ranjena borca.²⁵⁵ Tako je propao i ovaj pokušaj četnika da pod komandom Pavia Đurišića zadrže prodor 37. divizije Prema Pljevljima i Prijepolju.

Uspesi 3. proleterske brigade na Kozici i Vukovom brdu imali su veliki vojnički i politički značaj za dalji razvoj NOB u Sandžaku. Oni su, zajedno sa uspesima u mojkovačkoj operaciji, ubrzali masovno dezertiranje prisilno mobilisanih seljaka u četnike i naglo raspadanje oružanih četničkih formacija u Sandžaku. Tako su u to vreme potpuno razbijene, demoralisane i rastrojene Pribojska, Mileševska, Novovaroška i Bjelopoljska četnička brigada i svedene na po 100 do 150 četnika.²⁵⁶ Nemci su pokušavali svim silama da ih reorganizuju, održe na okupu i iskoriste u daljoj borbi protiv NOVJ. Ali, jedino se tada još održala Pljevaljska četnička brigada koja je brojala oko 600 ljudi i činila oružano jezgro sandžačkih četnika, pogotovo njen Meljački bataljon.

²⁵⁵ Zbornik (I/16 dok. 168,2 i 181.

²⁵⁶ Zbornik III/7, dok. 231, 241.

Posle borbe na Vukovom brdu, 3. brigada je mogla biti usmerena na prostoriju Velika župa — Kamena gora, kako bi pritiskom na komunikaciju Brodarevo — Prijepolje — Jabuka vezala neprijatelja i time obezbedila i pomagala napad 8. i delova 5. crnogorske brigade na Brodarevo. Za to vreme brigada je vodila manje borbe u regionu Zupe. Međutim, naše snage koje su napadale Brodarevo i ušle u njega noću 2/3. maja, morale su ga napustiti zbog intervencije nemačkih tenkova od Prijepolja. Trebalo je ponovo napasti neprijateljske snage na prostoriji Komarana. Za to vreme je 4. sandžačka brigada vršila s juga pritisak ka Pljevljima. U takvoj situaciji 3. brigada je trebalo da glavnom (sa prostorije Jabuka — Kamena gora — Otilovići) produži dejstvo na komunikaciju Prijepolje — Pljevlja, a jednim bataljonom da sadejstvuje 8. crnogorskoj pravcem Jagnjilo — Hrta. U ponovnom napadu na Brodarevo, 8. i delovi 5. crnogorske brigade uspeali su da ga oslobode 4/5. maja i da suzbiju pokušaj jedne nemačke motorizovane kolone da ponovo ovlada ovim garnizonom. Pri tome su neprijatelju naneti veliki gubici, a muslimanska milicija je delom proterana na desnu obalu Lima, a delom se povukla ka Prijepolju. U Brodarevu je zaplenjeno: 1 tenk, 2 oklopna automobila, 1 kamion sa protivkolskim topom, 2 teška mitraljeza »breda« sa dosta municije, 1 teški bacač, 2 nemačka puškomitraljeza i druga ratna oprema. Sav taj plen je podeljen na brigade koje su učestvovala u ovoj operaciji.

Delovi 8. crnogorske i 3. proleterske brigade uspešno su odbijali sve pokušaje neprijatelja da od Prijepolja ponovo prodre ka Brodarevu. Isto tako vođene su narednih dana česte borbe na komunikaciji Prijepolje — Pljevlja. U toku 6. i noći 6/7. maja 3. brigada je vodila vrlo oštre borbe na položajima Seljašnica, Vlaka i na Vijencu, protiv udruženih nemačko-četničkih snaga. Istovremeno je 8. brigada nastupala od Komarana ka komunikaciji Prijepolje — Jabuka.²⁵⁷ Komunikacija Prijepolje — Pljevlja bila je u to vreme od posebne važnosti za neprijatelja. Ona je bila glavna za vezu Srbije, preko Sandžaka, sa

²⁵⁷ Zbornik 1/16, dok. 170—172.

Bosnom. Njome je od Novog Pazara preko Sjenice, Prijepolja, Pljevalja i Cajniča i dalje za Bosnu, neprijatelj vrlo živo saobraćao u jednom i drugom pravcu. Pošto je deo između Prijepolja i Pljevalja bio za neprijatelja najugroženiji i najnesigurniji, nastojao je da jakim posadama na položajima Jabuka, Kamena gora, Mijajlovica, Mataruge obezbedi neometan saobraćaj. Nastojeći da odbace 3. brigadu od pomenute komunikacije, Nemci su već 6. maja (sa oko 200 vojnika), uz snažnu artiljerijsku podršku preduzeli napad od Jabuke na 3. bataljon koji je držao položaje na Vlaci i Jablanici. Međutim, zbog snažnog otpora bataljona, povukli su se tog dana na polazne položaje. Sutradan, 7. maja, obnovili su napad sa dve kolone od 650 vojnika u pravcu Kamene Gore i Obarde. Pri tome je glavna kolona od oko 500 nemačkih vojnika napadala Brezovu ravan i Kamenu goru koje su držali 1. i 3. bataljon, a pomoćna kolona od oko 150 Nemaca nastupala je prema položaju 4. bataljona na Obardi. Težište glavnog napada bilo je usmereno preko Kamene gore na tt. 1483, položaj 3. bataljona. U toj veoma krvavoj bliskoj borbi prsa u prsa, 1. i 3. bataljon su do 12 časova odbijali sve juriše Nemaca, odbacujući ih na polazne položaje. Međutim, Nemci su odmah posle podne obnovili napad, uspeali da ovladaju tt. 1483 i potisnu 3. bataljon ka Sajnovom kraju. Nemci su se u toku noći 7/8. maja utvrdili na zauzetoj Kamenj gori. Za to vreme je 4. bataljon (7. maja) odbacio nemačku pomoćnu kolonu koja je napadala njegov položaj na Obardi, a 2. bataljon je odbacio četnike koji su nastupali od Otilovića u pravcu Kozice.

U toku noći 7/8. maja brigada je 1, 3. i 4. bataljonom napala nemačke jedinice (jačine 500 vojnika) koje su zanočile na Kamenj gori. Radi toga su 2. i 4. bataljon dovedeni na položaje 1. i 3. bataljona. S druge strane, i neprijatelj se odmah utvrdio na zauzetom položaju. Dok je 4. bataljon napadao frontalno s južne strane radi privezivanja neprijatelj, 1. i 3. bataljon su pošli u obuhvatni napad. Drugi bataljon je u prvo vreme zadržan u rezervi. Kad su bataljoni u 3.30 časova krenuli u napad, neprijatelj ih je osetio i otvorio ubitačnu vatru. Razvila se ogorčena borba, često i prsa u prsa, i neprijatelj je ujutru u 5 časova odbačen sa položaja. Svi pokušaji da se u odstupanju

zadrži na uzastopnim položajima ostali su bez uspeha. Pod stalnim pritiskom naših bataljona morao se povlačiti na prvobitne položaje u zoni same komunikacije. U ovoj vrlo oštroj borbi imali smo 5 mrtvih i 28 ranjenih boraca i rukovodilaca.²⁵⁸ Poginuli su i komandant 1. bataljona Radomir Rakočević i njegov zamenik Andrija Rvović. A od 6. do 8. maja, gubici nemačkih jedinica iznosili su oko 10 mrtvih i ranjenih i 9 zarobljenih, dok je 3. proleterska brigada imala 39 poginulih i ranjenih boraca i rukovodilaca.

Sredinom maja se u zoni Prijepolje — Pljevlja nalazio jedan nemački puk. Inače, na dominantnim tačkama komunikacije Prijepolje — Pljevlja, u rejonu Jabuke i Mijajlovice, neprijatelj se neprekidno utvrđivao, držeći tu stalnu nemačku posadu, pored kvislinških jedinica koje su branile prilaze nemačkim položajima. U rejonu Jabuke bio je jedan nemački bataljon (oko 400 vojnika) koji je raspolagao sa nekoliko tenkova i artiljerijom. A od četničkih formacija, glavnu snagu je činila Pljevaljska brigada (oko 600 četnika), zatim delovi razbijenih Pribojske (oko 200 četnika) i Novovaroške brigade (oko 150 četnika) i jedna jedinica Pavia Đurišića (oko 200 četnika). Na prostorijski Bobovo — Meštrovac — Čelebić — Foča nalazio se četnički odred jačine oko 800 četnika, pod komandom Vasilija Bođiroge. Pored toga, manji broj četnika bio je u Velikoj Župi, prema jedinicama 8. crnogorske brigade. Od muslimanske milicije na desnoj obali Lima i na prostorijski Velike Župe nalazilo se oko 1500 ljudi. To je muslimansko stanovništvo, najvećim delom iz Komarana i Velike Župe, dok je jedan deo mobilisanih bio iz Pljevalja i Prijepolja.

U to vreme su brigade 37. divizije dejstvovale: 8. crnogorska na komunikaciju Brodarevo — Prijepolje, napadajući ka Prijepolju; 3. proleterska u zoni komunikacije Prijepolje — Pljevlja, dejstvujući na neprijateljske snage duž ove komunikacije; 4. sandžačka na prostorijski južno od Pljevalja, vršeći pritisak ka pljevaljskom rejonu. Treća divizija se prebacila na desnu obalu Lima, gde je

²⁵⁸ Zbornik 1/16, dok. 175.

ugrožavala komunikaciju Sjenica — Prijepolje, kao i sam rejon Sjenice.

Od 18. do 20. maja 3. brigada je napadala neprijateljske posade u zoni komunikacije Prijepolje — Pljevlja, i to sa juga i severa, radi čega je prethodno prebacila dva bataljona severno od ove komunikacije na širu prostoriju Babina. Istovremeno je postavila i zasede na komunikaciju Prijepolje — Priboj. Ona je i u to vreme izvodila vrlo intenzivne akcije protiv nemačkih, četničkih i milicionarskih jedinica između Lima i Čehotine, u rejonima Kamenogore, Babina, Seljašnice, Mijajlovice i Otilovića, noseći neprijatelju gubitke i ne dozvoljavajući mu da se širi ka slobodnoj teritoriji. Tako je neprijatelj sabijen na najužu okolinu Pljevalja, Prijepolja i pojedinih utvrđenih rejona duž komunikacije između ova dva grada. Bio je dobro utvrđen kako u gradovima tako i na pojedinim tačkama duž komunikacije Prijepolje — Pljevlja, a uz to je raspolagao vrlo moćnom tehnikom i prevoznim sredstvima, koji su mu omogućavali da za kratko vreme interveniše prema bilo kojoj tački duž navedene komunikacije. S druge strane, naše jedinice nisu raspolagale odgovarajućom tehnikom da bi mogle preduzeti odlučne napade na bilo koju važniju utvrđenu tačku u zoni pomenute komunikacije.

Dolaskom 5. krajiške i 2. proleterske divizije na prostoriju Sandžaka i gornjeg toka Lima, 37. divizija je (bez 8. crnogorske brigade) dobila zadatak da izvrši manevar na prostoriju između donjeg toka Lima i Drine i da dejstvuje na prostoriji Prijepolje — Priboj — Rudo — Pljevlja, vršeći istovremeno pritisak na komunikaciju Prijepolje — Pljevlja sa severne strane. Na prostoriji južno od ove komunikacije imala je da dejstvuje 5. krajiška divizija, dok je 17. divizija trebalo da se pojavi na prostoriji Čajniče — Celebić — Meljak.

Prema zapovesti štaba 37. divizije od 25. maja, 3. brigada se u toku 26. maja prebacila na prostoriju Lađane — Hoćevina — Šljivansko — Pliješevina, zapadno od Pljevalja, gde je 28. maja sa 3. i 4. bataljonom vodila borbu u rejonu Lađana i Bjelova brda protiv Nemaca i četnika koje je odbacila u pravcu Pljevalja. Zatim je izvršila pokret preko Čehotine, Boljanića, Milakovca, Rito-

šića, Klade, Lisine, Bačine i Bučja i razmestila se na prostoriji Krnjača — Bučje — Vrbovo — Ožalj. Narednog dana je produžila marš pravcem Ožalj — Zabrđni Toči — Korita i izbila na Pobjenik i Pribojski Goleš.²⁵⁹ Otada pa do 6. juna, ona je sa 4 sandžачkom brigadom vodila borbu protiv četnika i muslimanske milicije, na prostoriji Priboj — Rudo — Poblache. Za to vreme je njen 3. bataljon učestvovao, sa jedinicama 4. sandžачke brigade, u borbama i razbijanju Čajničke i Višegradske četničke brigade. On je razbio Fočansku četničku brigadu u rejonu Poblacha i odbacio je u Čajniče. U isto vreme su 1. i 4. bataljon proterali pribojske četnike i muslimansku miliciju iz Priboja na desnu obalu Lima i uništili 4 nemačka kamiona koji su saobraćali na komunikaciji Priboj — Prijepolje.²⁸⁰

Ova uspešna dejstva na levoj obali donjeg toka Lima privremeno je prekinuta neprijateljska ofanziva na pravcu Pljevlja — Zabljak. Osnovnu snagu neprijatelja činile su nemačke jedinice koje su potisnule 5. krajišku diviziju i izbile na Taru, a odatle produžile ka Zabljaku. Usled ovog prodora Nemaca, 37. divizija je imala da hitno nastupa ka jugu i dejstvuje na komunikaciju Pljevlja — Kosanica, u rejonu Potpeća. Međutim, neprijatelj se, usled pritiska 5. i 17. divizije, kao i približavanja 37. divizije, povukao 8. juna u Pljevlja, pa se 3. brigada u sastavu 37. divizije vratila 9/10. juna preko Cehotine na prostoriju između Prijepolja, Priboja i Rudog. Tu je dejstvovala protiv neprijateljskih snaga, mahom četničkih, koje su se počele pojavljivati na toj prostoriji čim su je naše dve brigade napustile. Zatim je 3. brigada usmerena ka komunikaciji Prijepolje — Pljevlja, gde su vođene borbe u toku 17. i 20. juna. Naime ona je iznenada, sa veće daljine, bačena u zasedu na ovu komunikaciju, tako da kada su naišli prednji neprijateljski delovi iz Pljevalja, ona ih je odmah proterala uz velike gubitke. Međutim, borba se produžila, jer je neprijatelj dovlačio pojačanja iz Pljevalja. Prvi i 4. bataljon, ojačani jednom četom 3. bataljona (ukupno 238 boraca, naoružanih sa 15 puškomitraljeza, 2 teška mitraljeza i 2 teška bacača) bili

²⁵⁹ Zbornik 1/16, dok. 190 i 191.

²⁰⁰ Isto, dok. 197 i 199.

su, u borbi 17. juna, neposredno angažovani protiv oko 450 Nemaca i 100 četnika. Neprijatelj je podržavala jedna baterija topova. Najoštrije borbe vođene su na Mijajlovici i na komunikaciji Mostište — Mijajlovica — Pljevlja. U toj borbi je poginulo 30 Nemaca i 9 četnika, dok je ranjeno oko 40 Nemaca i četnika; uništeno je i oštećeno 6 nemačkih kamiona, a zaplenjeno 15.000 pušanih metaka, 60 ručnih i 80 tromblonskih bombi, nekoliko nagaznih mina, 1 mašinka i veća količina vojne odeće i obuće. Naši gubici su bili 21 izbačen iz stroja, od kojih 5 poginulih.

Nemci su sa četnicima i muslimanskom milicijom iz Pljevalja, uz snažnu artiljerijsku podršku, preduzeli 20. juna napad od Pljevalja na 2. bataljon koji je držao položaje na Borovcu (kod manastira Sv. Trojice), u Kojovićima i na Glavici. Istovremeno su nastupali od Mijajlovice protiv 1. i 3. bataljona koji su držali položaje na Mijajlovici, u Slatini, Ljeljenici i na Visu (ukupno protiv tri naša bataljona)²⁶¹ bilo je oko 350 Nemaca i 250 četnika i milicionara, naoružanih sa više topova, bacača i puškomitraljeza i podržanih sa 2 tenka). U borbi koja je vođena celog dana, neprijatelj je bio prinuđen da se predveče povuče u Pljevlja i na Mijajlovicu, gde je držao jaču posadu. U ovoj borbi je imao 30 mrtvih i više ranjenih, a 3. brigada 5 mrtvih i 7 ranjenih.

Sutradan, 21. juna, brigada se, po naređenju štaba 37. divizije, prebacila na prostoriju Šerbetovac — Izbičan — Djurovo — Mažići — Kučin, odakle je dejstvovala na nemačke motorizovane jedinice na komunikaciji Prijepolje — Priboj i vršila demonstrativne napade na Prijepolje i Seljašnicu.

Tako je 3. brigada u periodu maj—jun 1944. godine, posle mojковаčke operacije, ispoljila veliku manevarsku sposobnost i borbenost u borbama protiv Nemaca, četnika i muslimanske milicije. Ona je, sa 4. sandžačkom brigadom, u to vreme vezivala jake neprijateljske snage i na taj način znatno olakšala na teritoriji Sandžaka dejstva i koncentracije divizija NOVJ radi ofanzive u Srbiji. Is-

²⁶¹ Ova tri bataljona imala su ukupno oko 270 boraca sa 20 puškomitraljeza, 3 teška mitraljeza i 2 teška bacača.

tovremeno je krajem juna pripremala forsiranje Lima i oslobađanje Nove Varoši. Protiv 3. proleterske i 4. sandžačke brigade, u to vreme su deistvovala iz Pljevalja, Prijepolja i Priboja jedinice nemačke 181. divizije, 7. SS divizije »Princ Eugen«, 14. puka »Brandenburg«, četničke jedinice iz istočne Bosne i muslimanska milicija iz Pljevalja, Priboja i Prijepolja. Nemci su ojačali svoje garnizone u Pljevljima, Prijepolju i Priboju, a držali su jače posade u Mostištu, Jabuci i na Mijajlovici, na komunikaciji Pljevlja — Prijepolje.